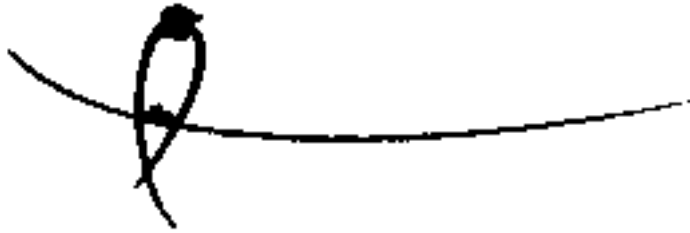

TRẦN HUIỀN ÂN

CON CHỐC MÀO NHỚ TỔ

Ông Giáo, bà Giáo đều vào hạng “người cao tuổi”. Ông Giáo nghỉ việc từ nhiều năm trước, không được hưởng một món phụ cấp nào, phải tự xoay xở kiếm sống, mà trông cũng có vẻ nhàn nhã nhờ trời cho sáng trí và khéo tay. Bà Giáo lưu dung chưa đủ năm, không có “lương hưu”, mỗi tháng nhận khoản tiền “mất sức” ban đầu hơn trăm, sau dần dần được tăng lên.

Ông Giáo không có sự đam mê nào ngoài việc mày mò tìm hiểu những chuyện xưa tích cũ xảy ra trên vùng đất quê hương, những giai thoại vui của tổ tiên, vào cái thời cụ nội về trước, dòng họ ông có nhiều người sống rất thoải mái, rất ngang tàng.

Bà Giáo thì thích chăm sóc mấy chậu hoa, nuôi năm bảy con cá cảnh và vài ba con chim: con sáo hiền lành như một cô gái quê, đôi chào mào suốt ngày ríu rít. Ở quê ông Giáo người ta gọi chúng là chim chốc mào. Trẻ con hát: Cà cưỡng bay cao. Chốc mào bay thấp. Con cu đương ấp. Chốc mỏ về trời. Nghe tiếng thầy mời. Về ăn thịt chuột... Hồi 1945-1946 thấy Vệ quốc đoàn đội ca-lô người ta nói: “Bộ đội đội mũ chốc mào...”

Xóm quê ông Giáo nằm giữa lòng thung lũng vùng cao nguyên. Nhà ông cất nơi góc một đám thổ, phía trước là ruộng sinh rồi ruộng gò, phía sau là đám thổ cao hơn, tiếp đến chân đồi. Đám thổ cao thường rắc đỗ, rắc bắp, nơi bìa có hàng chuối và mấy dây bí ngô bò lan dưới đất, mấy bụi ớt xiêm, ớt hiểm. Chốc mào thường tụ về lúc đỗ ra hoa, bí ra hoa. Chúng sà thấp xuống, bay chập chờn, vừa rĩa hoa vừa gọi nhau. Chúng rất thích ăn nhị hoa bí ngô và ớt chín mọng đỏ. Lũ trẻ bạn thường gài chốc mào bằng bẫy cò-ke, loại bẫy chân cao, mỗi nhử là cái bông bí nở vàng, ở giữa là nhị đực đầy phấn hoặc chùm ớt chín thật tươi buộc ghép lại. Chim bị dính nơi chân nên luôn luôn còn sống. Có khi chỉ bị dính mấy ngón, nếu nó biết duỗi ra là có thể vượt được, bay lên vượt thoát, nhưng do quán tính chim cứ bầu chặt lại để chịu chết. Chúng cũng gài chim giẻ bằng bẫy cạm nơi bờ ruộng. Con giẻ gù lông lốm đốm như gà sao, khi ngả xé gió nồm lên, gáy re re rồi băng bờ chạy qua đám ruộng khác, chui đầu vào cạm! Vài đứa bạn nuôi chim sáo. Sáo bắt từ trong bông cây, lúc mới mọc lông măng,

lớn lên sống quen bên chủ, chủ đi thì bay theo đậu trên vai. Lúc xa một chút, chủ gọi: “cú-ráo cú-ráo”, sáo đáp lại rồi quay về. Ra gò rộng, chủ giầy đạp lên ngọn cỏ cho lũ cào cào con bay lên, bắt lấy, đem về ngắt bỏ phần đầu và chân, cho sáo ăn.

Phần lớn dân quê chỉ nhìn ngắm chim trời. Lúc cày vỡ đất, cả bầy... sáo đen, sáo sậu, sáo trắng, sáo ngà... không thiếu loại nào, xuống ăn theo đường cày, đậu trên lưng trâu, lưng bò. Mùa rắc thì chim đất, mùa trái cây thì chim gầm ghi, chim xanh... lúc nào cũng từng bầy. Chim đất (cu cườm) khi bay theo bầy không gáy như lúc bay lẻ. Chim gầm ghi đôi cánh màu bạc lấp lánh dưới nắng. Chim xanh kêu “rồ-chèo rồ-chèo”. Chim ngựa có lông ức đỏ tía, kêu “hun-hút hun-hút”...

Trong sân nhà con chim sâu lách chích trên ngọn cam, con chim nghệ cánh vàng tươi điểm mấy vết đen lác liên nghiêng ngó trên cành bạc lá bia vườn, con chim khách quẹt quẹt trước cổng ngõ, con chim chia vôi chanh, con chim chèo bẻo trên ngọn măng vôi gió đưa lắc lư. Người và chim chóc gần gũi quá, bắt nốt chúng lại làm chi!

Bà Giáo dân đồng bằng, không có những hồi ức đó nên thích nuôi vài con chim trong lồng. Đôi chốc mào, con lớn đã hơi già, thường vừa rửa lông vừa kêu những tiếng nho nhỏ nghe có phần buồn bã. Con nhỏ hơn người bà con đem cho lúc nó vừa đủ lông, bây giờ mũ và lưng đen tuyền, đuôi cũng đen, bụng trắng, phía dưới đuôi màu đỏ hồng.

Hai chiếc lồng khi treo gần, đôi chim trông thấy nhau, chúng không kêu hót. Đem một lồng để cách khuất, không cho chúng thấy nhau... nhất là lúc nắng mai vừa lên rực rỡ, đôi chim kêu hót inh ỏi. Chúng cũng kêu hót lúc trời mờ sáng, thay cho tiếng gà lãnh lối một thời, giục giã mọi người thức dậy. Nhưng từ khi con chốc mào lớn bị chuột lên vào cắn chết con chốc mào nhỏ không kêu hót nhiều. Một buổi sáng bà Giáo thay thức ăn và nước cho chốc mào nhỏ quên đóng cửa lồng. Con chim vụt bay ra ngoài. Khi người nhà phát giác, nó đang đậu trên cây chanh kiểng đầy những trái bằng đầu ngón tay út chín đỏ. Con chốc mào nhìn ngắm rồi khẽ lấy mỏ rút một trái, trái nữa, rồi trái nữa. Nhiều ngày tháng chỉ ăn thực phẩm khô không làm con chim quên mất bản năng. Nó ăn một cách say sưa, xong bay lên ngọn cây bơ, lại bay qua ngọn cây mận. Hai cây đứng ở hai đầu sân, cách nhau một tầm bay ngắn. Người nhà bà Giáo lén rình theo con chốc mào nhưng không dám động mạnh, sợ nó bay mất. Cuối cùng nó ẩn vào đám lá mơ xanh mượt và khuất dạng. Bà Giáo trách con chim “dại quá!”. Có những con chim “khôn” sảy ra vẫn nhớ lồng quay về.

Ông Giáo thì nhằm tính những cây trồng trong xóm. Nhà này sang nhà kia có khá nhiều cây, con chốc mào có thể theo những cây ấy bay tới đồi Tháp. Từ đây nó có điều kiện nhập bầy. Ông Giáo nhìn cây trà mi trước sân, có những nhánh cháng ba che bởi lớp lá sum suê. Thật là nơi làm tổ tiện lợi cho chốc mào. Lúc ở thôn quê, ra gò, ra rẫy, ông thường bắt gặp những tổ chim nơi các bụi cây như thế. Chiếc tổ tròn trịa, xinh xinh bên trong có một hai quả trứng bé bỏng hoặc vài con chim non vừa nở, mắt nhắm kín, miệng há to.

Hết buổi chiều hôm sau, lúc vừa sâm sẩm, con chốc mào xuất hiện. Chiếc lồng trống không còn treo chỗ cũ, nó đáp dưới cây mè mái nhà rồi đáp vào cửa sổ.

Bà Giáo lừa nó vào nhà, đóng cửa, bắt được. Bà nói chuyện với con chim, hỏi nó đã đi những nơi nào, đã trông thấy những gì, bay có mỏi cánh không... Ông Giáo nhớ lại ngôi nhà tranh ở xóm Đá. Bên kia mấy đám ruộng là một dải gò dài, nhiều cây thấp. Mỗi ngày, lúc sẩm sẩm chốc mào bay về từng bầy, vừa bay vừa kêu, tiếng đồng thanh nghe xao xác buồn buồn. Chúng bay hơi cao lên rồi sà xuống hơi thấp, tấp vào một chòm cây, hạ cánh. Rồi vụt bay ra, xao xác, thấp cao. Ba bốn lần như vậy, chúng mới tìm được nơi vừa ý để đậu. Hết bầy này đến bầy khác. Khi bầy cuối cùng không còn xao xác nữa thì những bóng cây nhòa vào nền trời. Chân trời xám sẫm rồi tối hẳn, vài ba ngôi sao hiện ra. Những lúc này, ông Giáo (là một cậu bé) thường ngồi nơi bậc thềm, nhìn ngắm những bầy chim trong dáng bay chập chờn như kết lại thành một mảng, nghe tiếng xao xác xa xa mơ hồ, có lúc bật hẳn. Cảm thấy đầu óc thật nhẹ nhàng, đến lâng lâng. Trong nhà, mẹ ông đang thắp đèn. Ở thôn quê gọi giây phút này là lúc “đỏ đèn”.

Bà Giáo để ý thấy con chốc mào biếng ăn, thỉnh thoảng mới kêu hót, có phần rĩ rả, chậm buồn. Bà nghĩ, chắc nó mệt mỗi sau một ngày sổ lông bay xa, lại hỏi nó về cuộc hành trình bụi đời bằng giọng mến thương như bà nói với cháu. Buổi sáng ấy... Ông Giáo vẫn dậy sớm ra sân khi tiếng loa đài truyền thanh vang lên. Không thấy con chốc mào động tĩnh gì, ông ghé mắt nhìn. Nó nằm nghiêng dưới sàn lồng, hai chân co lại. Con chim đã chết. Ông để cho dòng trí tưởng miên man...

Con chốc mào bị người ta bắt lúc còn quá nhỏ. Nó chưa có ý niệm về bầy, về tổ. Tổ của nó sau này là chiếc lồng đẹp ở nhà bà Giáo và bầy của nó là con chốc mào lớn mỗi ngày cùng kêu hót. Khi đem cách xa nhau nó thấy lạc bầy, nhớ bầy, hót hoảng kêu lên thành những tiếng hót lanh lảnh làm vui lòng người. Trong cái ngày gọi là đi bụi đời bữa nọ, nó đã được biết khá xa. Từ cây chanh kiểng, cây mận, cây bơ trong sân qua hàng cây ven con đường hẻm, mấy nhà vườn gần bờ sông và trên đồi Tháp. Nó đã thấy bầu trời cao thế nào, xanh thế nào, mây bay ra sao, nắng ấm và rực rỡ, những cánh bướm nhõn nhơ... nó đã nhìn rõ mênh mông đồng lúa trái vàng, rồi mặt trời đỏ chói trên đỉnh núi xa... Nhưng nó không biết cái thi vị tuyệt vời của con chim trời sau một ngày đi ăn là xao xác về tổ buổi chiều. Nó chỉ biết chiếc lồng sơn màu lục nhạt khi treo dưới cây chuối ngọc sân sau, khi móc nơi mái hiên nhà trước. Nó quay về lồng là quay về tổ.

Và lại mất trời mây, mất đồi cây, mất đồng lúa chợt thoáng sau một ngày tung cánh tự do. Con chốc mào chỉ còn lại tiếng kêu rĩ rĩ bi thương. Nó bỏ ăn, bỏ uống, không buồn nhảy vào lon tắm, đập cánh cho nước tung tóe. Nó ngẩn ngơ từ khi nhớ tổ về lồng.

Ông Giáo hạ chiếc lồng xuống. Nơi miệng con chim chốc mào có một vết máu đã khô. Máu máu sẫm hơn vùng lông đỏ quanh mắt con chim đang nhắm lại như bình yên giấc ngủ.

Trần Huyền Ân

-trích từ tập truyện GIÓ SANG NGÀY-